

מבוא

שלום לכולם וברוכות הבאות לעיניים על עזה התכנסות היומית שלנו שהיא חיבור של מחאה ולמידה. אנחנו היום אנחנו מסיימות את השבוע התשיעי של הסדרה שלנו, כלומר [שמענו] 45 דוברות ודוברים שהאירו את עינינו, גם כשהכבדו על לבנו, בהיבטים השונים, הקרובים והרחוקים, של מה שקורה בעזה היום. היום אנחנו נדבר עם ד"ר נטלי דודזון מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב. נטלי מתמחה במשפט חוקתי, בדיני זכויות אדם הבינלאומיים וברגולציה המשפטית של הסחר בנשק. הקשר קריטי שעוד לא דיברנו עליו בכלל. נטלי תדבר במשך שמונה דקות ואחר כך נשאיר זמן לדיון קצר. אני מזכירה שאפשר לשאול שאלות בצ'אט ואני אקריא אותם לנטלי אחר כך. תודה רבה שהצטרפת אלינו נטלי, הבמה שלך.

הרצאה

תודה רבה. צהרים טובים לכולם ותודה למארגנים על ההזדמנות לדבר כאן. אני אשתף מצגת. אני חוקרת משפט בינלאומי ועבור הרבה מהחברים שלי, הרבה משפטים בינלאומיים, המצב בעזה מסמל משבר עמוק לא רק עבור האנושות, אלא גם מבחינה מקצועית, עם הפרות בוטות מאוד של דיני הלחימה, ביצוע פשעים בינלאומיים ללא תגובה מספקת מהקהילה הבינלאומית. אבל היום אני רוצה דווקא לדבר על תחום של המשפט הבינלאומי שבו יש סימנים של יישום של הכללים. והתחום הזה הוא ההסדרה של הסחר הבינלאומי בנשק. אני אסביר שהכללים מובילים מדינות להפסיק או להגביל את יצוא הנשק לישראל כדי לא לתרום להרס בעזה. המסר שלי הוא לא שהכל נפלא והכל עובד וזה מה שיציל אותנו. אלא ברצוני להצביע על התפתחות מעניינת שהיא גם מהווה אפיק לפעולה ולאקטיביזם. אם יהיה לי זמן אני אסיים עם זה.

אז קודם כל, רק כמה עובדות על הסחר הגלובלי בנשק. זה תחום שסובל מחוסר שקיפות חמור, אבל לפי המידע שמתפרסם עם הנתונים הכי עדכניים האחרונים מ-2022, מדובר בסחר בשווי של לפחות 138 מיליארד דולר לשנה. [בשקף] יש לכם [גרף שמראה] ראייה היסטורית קצת של השינוי בנפח הסחר. המספרים מצד שמאל [של הגרף] לא משקפים ערך כספי, אלא אינדיקטור מורכב שנועד לשקף יכולת צבאית. ומה שאני רוצה שתראו פה זה שיש ירידה מאוד ברורה בתום המלחמה קרה, ואחרי ה-11 בספטמבר והמלחמה בעיראק עלייה מתמדת. ופה – לא רואים את זה עדיין, זה יבוא לידי ביטוי בפעם הבאה שיפרסמו את הגרף הזה – אבל בשנתיים האחרונות יש חימוש מאד משמעותי אחרי התקיפה של רוסיה באוקראינה. אירופה מתחמשת וגם אזורים אחרים של העולם. לישראל יש מקום מאוד משמעותי בסחר הזה. אני לא אציין את המספרים פה, הדירוגים הם פה בשקף. אני רק אציין שהספקים העיקריים שלה הם ארצות הברית, גרמניה, ואחרי זה מדינות אחרות בהיקפים הרבה יותר קטנים, כולל איטליה. ישראל מייבאת הרבה מאד דברים מחו"ל, בעיקר כלים כבדים כמו כלי טייס ספינות, ודברים כאלה.

המשפט הבינלאומי הוא מאוד מהוסס באופן מסורתי לגבי הסחר בנשק. מצד אחד, שלום ופירוק מנשק הם יעדים רשמיים של האו"ם. מצד שני, מגילת האו"ם מכירה בזכות להגנה העצמית. ומי מנסח את המשפט הבינלאומי? מי קובע את הכללים? אלה המדינות עצמן, והן לא מגבילות את עצמן. אבל יש חברה אורחית מאוד פעילה בתחום הזה. ואחד ההישגים הגדולים שלה זה האמנה החדשה שנכנסה לתוקף ב-2014 שנקראת The Arms Trade Treaty [https://thearmstradetreaty.org]. ישראל לא חברה בה, אבל זה לא משנה לצורך הדיון היום. המטרה שלה היא להגביל מעברים, מכירות של נשק, למקומות בהם יש סיכוי שיעשה שימוש בנשק לביצוע הפרות של המשפט הבינלאומי. חשוב להבין שבכל מדינה שאני שמעתי עליה, כל מדינה מתוקנת, מכירת נשק שאמור לעבור מעבר לגבולות המדינה, דורשת רישיון של המדינה, וזה תחת פיקוח של המדינה. האמנה הזו אומרת איך צריך לעשות את הפיקוח הזה.

אגיד שכל מדינות האיחוד האירופאי חברות באמנה הזו וכפופות לה. אז קודם כל לפי סעיף 6, פסקה 3, חל עליהן איסור מפורש להעביר נשק אם יש להן ידע שיעשה שימוש בנשק לביצוע רצח עם, פשעי מלחמה או פשעים נגד האנושות. זהו סעיף שכמעט אי אפשר להשתמש בו כי הוא דורש ידע, וידע לגבי ביצוע של הפשעים האלה שבהגדרתם קשים להוכחה. אבל ישנו סעיף 7 שהוא החשוב לענייננו שאומר שבכל מקרה אחר, בעת הבחינה האם לתת רישיון לעסקת מכירת נשק כלשהי, על המדינה לבחון האם יש סיכון שתבוצע באמצעות הנשק הפרה רצינית של דיני הלחימה, או של דיני זכויות אדם. ואם יש overriding risk, "סיכון מכריע" כזה, לא תאושר העסק. לא כל כך היה ברור מה זה overriding risk. מדינות ניסחו את זה בצורה קצת עמומה. אבל מאז אוקטובר 2023 אנחנו רואים יישום גובר של הסעיף הזה.

בוודאי שמעתם על חלק מההחלטות האלה. יש החלטות של מדינות באירופה בעיקר, אבל גם קנדה, וגם אנגליה שהיא כבר לא חלק מהאיחוד האירופי, לבטל רישיונות או להפסיק מעברים של נשק לישראל כדי לא לתרום להרס בעזה מכוח סעיף 7, או מכוח סעיף אחר בחוק שמיישם את סעיף 7. ואפילו כשהמדינה מסרבת לעשות זאת, כמו במקרה של הולנד, ארגונים של החברה האזרחית, ארגוני זכויות אדם, הצליחו לשכנע בית משפט להורות למדינה להפסיק לייצא לישראל. זה מה

שקרה בהולנד. בית משפט מנהלי בהאג הורה לממשלת הולנד להפסיק לשלוח לישראל חלקים של F35. ומה שמאוד מעניין פה זה שבית המשפט קבע פרשנות מאוד רחבה של סעיף 7 של האמנה: החובה לבחון סיכויים קיימת לא רק כפי שרשום באמנה, בעת בחינת מתן רישיון, אבל גם לאחר שהרישיון ניתן. זאת אומרת, שאפשר לבטל רישיון. ובית המשפט גם הבהיר ש-*overriding risk* משמעו סיכון ברור. [זאת אומרת] שלא צריך להוכיח בכלל שישראל הפרה את המשפט הבינלאומי, לא צריך להוכיח שיש רצח עם, לא צריך להוכיח שום דבר, צריך להוכיח שיש סיכון. ואפשר לבסס את זה על התנהגות מהעבר. ובית המשפט ביסס את הקביעה שלו על הדיונים הרבים בבית המשפט הבינלאומי בהאג, החלטות הביניים של בית המשפט הגבוה הבינלאומי בהאג בתביעה של דרום אפריקה, ודוחות רבים של האו"ם.

מה זה אומר לגבינו? קודם כל, אני חושבת שבתוך ישראל כשאנשים מדברים על אמברגו נשק – וגרמניה הפסיקה לשלוח נשק – אז צריך להסביר לאנשים שהחלטות האלה מוגבלות, הן מותנות. הן לא החלטות גורפות, חוץ מספרד. אבל ברוב המדינות האחרות, אלו החלטות שהן מותאמות להתנהגות של ישראל בעזה. זאת אומרת שהן על תנאי, ואם המלחמה תיפסק ולא יהיה סיכוי לביצוע הפרות רציניות של דיני הלחימה, היצוא לישראל יחודש. ההחלטות האלה נובעות מנורמות משפטיות. ברור שיש שאלות פוליטיות ומניעים פוליטיים פה, אבל זה לא משהו שנפל מהשמיים, וזו לא סתם אנטישמיות. זה נובע מכללים משפטיים. גם אם אתם מחוץ לישראל, או עם אפשרות להשפיע על מה שקורה מחוץ לישראל, זה אפיק שלדעתי הוא מאד חשוב להיות פעיל בו, לנסות להגביל את היצוא של נשק לישראל כמנוף לחץ להפסיק את הלחימה, לנהל אותה בצורה אחרת. הנה הקישורים פה לאתרים שאני ממליצה לעקוב אחריהם, אם אתם רוצים לדעת יותר בהקשר הזה:

• <https://www.forumarmstrade.org/>

• <https://caat.org.uk/>

• <https://www.sipri.org/>

תודה רבה.